

NASLEDNJI DAN SO IZRAELCI IN PALESTINCI ŽE SEDELI SKUPAJ

Pogovor z dr. Merav Moshe
Grodofsky

Foto: Vili Lamovšek

Pogovarjali smo se z dr. Merav Moshe Grodofsky, regionalno koordinatorko McGillovega programa za civilno družbo in graditev miru na Bližnjem vzhodu (McGill Middle East Program in Civil Society and Peace Building – MMEP) ter hkrati predavateljico

in predstojnico na oddelku za socialno delo Sapir College iz južnega Izraela. Šola je oddaljena 2 km od Gaze. Prof. Merav posebno pozornost namenja raziskovanju povezav med socialnim delom in procesi graditve miru: na fakulteti poučuje o zagovorništvu in človekovih pravicah, skupnostnem delu in socialnem delu na področju konfliktov. Teorijo spreminja v prakso kot regijska koordinatorka McGillovega programa, ki združuje partnerske ustanove iz Izraela, Jordanije in Palestine in ima devet centrov v regiji, ki si prizadevajo za delovanje civilne družbe, enakost in mir.

V vašem delu združujete izobraževalno pot s področja prava in akademsko pot na področju socialnega dela. Kako se je to zgodilo?

V zgodnjih devetdesetih sem na konferenci šol za socialno delo v Washingtonu spoznala prof. Jima Torczynerja, direktorja McGillovega programa za civilno družbo in graditev miru na Bližnjem vzhodu. Takrat mi je predstavil model za prakso, ki temelji na človekovih pravicah in ga je razvil v Kanadi. Model je želel uporabiti v Izraelu.

Tako se je začel moj zdaj že petnajst let trajajoč odnos s skupnostnim načrtovanjem prakse, temelječe na človekovih pravicah, ki je temelj McGillovega programa. To je hkrati pomenilo, da je bila edina pot, ki sem si jo lahko izbrala pri pripravi doktorata, povezana z združevanjem prava in socialnega dela.

O vzpostavitvi modela graditve miru na ravni skupnosti in na podlagi človekovih pravic kot pravic, ki pripadajo vsakemu človeku, ste predavali tudi na vašem obisku v Ljubljani aprila 2009. Od kod izvira model in kako ga uporabljate na Bližnjem vzhodu?

Model graditve miru so razvili na kanadski univerzi McGill. Ta ga je tudi prenesla na Bližnji vzhod. Izraelski, jordanski in palestinski partnerji (univerze, izobraževalni centri in programi za usposabljanje) sodelujejo pri delu z lokalnimi skupnostmi v regiji, ki se

srečujejo z nasiljem, konflikti in materialnim pomanjkanjem. V zadnjih 15 letih so skupaj ustanovili devet centrov. Delujejo v skupnostih in najrevnejših okoljih. Skupnostni centri vsako leto pomagajo več kot 120.000 ljudem s programi svetovanja, usposabljanja, izobraževanja, zagovorništva ipd. Pri tem sodeluje na tisoče prostovoljcev. Vključene so celotne lokalne skupnosti, s posebnim poudarkom na socialni krepitvi otrok, mladih in žensk.

Kaj je naloga centrov?

Najpomembnejša naloga vsakega skupnostnega centra je spodbuditi in podpreti lokalne prebivalce pri tem, da vplivajo na spremembe v življenju njih samih in celotne skupnosti in uporabijo vire, ki so jim dostopni. V centrih, kjer so zaposleni socialne delavke in delavci ter pravnice in pravniki, se srečujejo vsi prebivalci lokalne skupnosti, ne glede na njihovo poreklo, saj so jim skupne podobne težave (npr. nedostopnost zdravstvene oskrbe, pomanjkanje primerne bivališča, izključenost iz širše družbe, odsotnost pravice do odločanja). Vodilo sodelovanja so načela vzajemnosti, univerzalnosti človekovih pravic in socialne vključenosti, vse to pa temelji na dialogu med različnimi skupinami v skupnosti. Dejavnosti, ki potekajo v okviru teh skupnostnih centrov, pomenijo odziv na ekonomske neenakosti, stiske ranljivih skupin v družbi, socialne razlike ipd. Njihovi cilji so zagotavljanje pravičnejše porazdelitve virov, vzpostavljanje odnosov med različnimi skupinami in graditev miru. Pomembni cilji programa so tudi spodbujanje sodelovanja med različnimi etničnimi skupnostmi, vzpostavljanje civilne družbe in njeno komuniciranje z oblastmi ter udeležba vseh pri zagotavljanju skupne, manj konfliktno prihodnosti.

Kako delujejo centri v praksi in kako sodelujejo med sabo?

Vsak center, naj bo v Izraelu, na palestinskih ozemljih ali v Jordaniji, deluje avtonomno. Seveda pa centre povezujejo medsebojni treningi, učna srečanja, regionalni kongres, srečanje

odborov in terenska srečanja, ki jih prav tako financira kanadska vlada v obliki regijskega delovanja.

Leta 2006 smo imeli regionalno srečanje v Turčiji in to je bila fascinantna izkušnja. Skupaj smo zbrali Izraelce, Palestince in Jordance. Skupaj so preživel šest dni. Srečanje je potekalo kmalu po tem, ko je Hamas prevzel oblast, zato so bili precej prestrašeni tako Izraelci kot Palestinci. Prvi večer kongresa so Izraelci sedeli za svojo mizo, Palestinci za svojo in Jordanci za svojo.

Vsi so pripravili dokumentarni prispevek in v njem prikazali delo svojega centra. Iz prispevkov je bil sestavljen film, ki je bil predvajan prvi večer. Udeleženci so zato lahko postavili ljudi iz filma v določen kontekst. Naslednji dan so udeleženci že sedeli v mešanih skupinah. Izraelci in Palestinci so se pogovarjali o skupnih temah, kot so bivališča. Pri tem je treba poudariti, da vsak center deluje samostojno, vsi pa imajo profesionalno vodilo, da je treba zagotoviti univerzalne pravice, kot so pravica do izobrazbe, zdravja, bivanja, dela. Treba je poskrbeti, da se bodo družine in posamezniki, ki so ogroženi in živijo v težavnih okoliščinah in ne poznajo svojih pravic, seznanili z njimi, tako da se bodo lahko organizirali tako, da bi te pravice lahko tudi uveljavili. Vsi centri delujejo v lokalnih skupnostih. V centrih delujejo tudi prostovoljci iz sosesk, tako da ljudje ne dobivajo samo pomoči/podpore, temveč tudi ponujajo storitve.

Bi lahko rekli, da delujete po načelu »Ne daj lačnemu ribe, temveč ga raje nauči ribolova«?

Da, natanko tako. Po navadi se ljudje, ki so prejeli pomoč centrov, vračajo v center in kot prostovoljci pomagajo drugim in širijo znanje. Verjamemo, da lahko zakon »populariziramo«. Po navadi poznajo zakon samo pravniki. Ljudje so odvisni od pravnikov, vendar si jih ljudje brez sredstev praviloma ne morejo privoščiti. V centru smo uvedli tudi t. i. »svet pravic«: prostovoljec svetuje glede uveljavljanja pravic. Ljudje velikokrat poznajo svoje pravice, vendar jih ne morejo uveljaviti, ker se jim pri tem nekje

zatakne. V centru dobijo pomoč in naš svetovalec jim lahko pomaga sestaviti in napisati pismo.

Ali nam lahko navedete kakšen primer precedensa, ki vam ga je uspelo doseči z dejavnostjo vaših centrov?

O, teh je kar nekaj. V vsaki skupnosti ali družbi so težave in napredek nekoliko drugačni. Eden od uspehov v palestinski družbi je bil vzpostavitev Združenja za bivalne pravice. Uspešen je bil tudi projekt, v katerem so se organizirali prebivalci v starem mestnem jedru Nablusa, da bi si izboljšali bivalne razmere. Lokalni prodajalci so donirali material ali ga prodali po nabavni ceni, obrtniki in drugi so delali prostovoljno ali s popustom, zbranih je bilo tudi nekaj dodatnih sredstev.

V Izraelu, na primer, v beduinski skupnosti ob ločitvi staršev otrok praviloma ostane pri očetu. Ločena mati, ki želi videvati svojega otroka, mora ostati v bližini. Če se mati še enkrat omoži, izgubi pravico do srečanja z otrokom. Ugotovili smo, da izraelska institucija za nacionalno zavarovanje ni zagotavljala podpore beduinskim ločenkam, saj je menila, da ločenka, ki živi v bližini, še vedno finančno podpira nekdanji mož in ji zato ne pripada pravica do pomoči. Pred tremi leti smo organizirali prvi protest beduinskih žensk in rezultat je bil, da je beduinska ločenka prvič prejela državno podporo. Pomembno je, da se je zgodil precedens.

V jordanskem centru pa so delavci in prostovoljci ugotovili, da je v družinah pogosto nasilje nad ženskami. Skupaj s prebivalci skupnosti so organizirali izobraževalna srečanja žensk in nanje povabili tudi imama skupnosti, saj ima pomembno vlogo v islamski družbi. Imam je ženskam spregovoril o islamu in o njihovih pravicah v skladu z islamskim pravom, v okviru katerega je poudaril tudi temo nasilja. Za ženske, ki živijo v skladu z islamskimi zakoni in spoštujejo islam, je bilo pomembno slišati, kaj je dovoljeno in kaj ni v skladu z islamom z vidika finančnih pravic, dedovanja, stabilnosti gospodinjstva in medsebojnega spoštovanja med možem in ženo. Seveda morajo te pravice poznati tudi moški in tako se je

razvil dialog tudi z njimi. Druga dejavnost v Jordaniji, povezana z ublažitvijo družinskega nasilja nad ženskami, včasih tudi spolnega, je bila zmanjševanje prenaseljenosti, kajti tesno skupno prebivanje deklet in fantov pomeni več priložnosti za nasilna dejanja. Delavci iz centra so se obrnili na organizacijo Habitat for Humanity in jo prepričali, da pomaga z razširitvijo bivališč z dodajanjem dodatne sobe, v katero se lahko dekleta in žene umaknejo, da jim ni treba spati skupaj s svojimi brati. Hkrati se lahko zaklenejo in ločeno prespijo noč ali se po potrebi umaknejo v svoj kotiček. Za organizacijo Habitat for Humanity je to pomenilo spremembo v njihovi politiki, saj je podpirala le gradnjo v ruralnem in ne v urbanem območju. Lahko se pohvalimo, da smo sedmim Jordankam omogočili srečevanje z njihovimi otroki v našem jordanskem centru, v prijaznem okolju v barviti sobi z igračami, tako da jim jih ni bilo več treba srečevati na policijski postaji kot prej. Jordanski center je obiskala tudi kraljica Nur in s tem pokazala, da podpira naše dejavnosti.

Kako je gospodarska kriza vplivala na delovanje centrov?

Kanadska vlada je velika donatorka državam v razvoju in financira jordanske in palestinske centre ter regionalne dejavnosti centrov MMEP (McGill Middle East Program in Civil Society and Peace Building). Obvezala se je, da bo še vsaj dve leti finančno podpirala program. Z vidika pridobivanja sredstev za program pa je gospodarska kriza najbolj vidna v izraelskih centrih, ki pridobivajo sredstva iz drugih virov, tako od zasebnih donatorjev kot od ameriških judovskih organizacij in Evropske unije, kajti ta sredstva so se zmanjšala. Prav te dni vzpostavljamo izraelsko ekipo poslovnih, ki bi bila pripravljena podpreti program.

Kakšni so načrti MMEP?

Želimo si pridobiti status nevladne organizacije. Začrtali smo program za nadaljnje desetletje: želimo postaviti deset novih centrov, pet v Jordaniji in pet v Izraelu in na palestinskih

ozemljih, vsako leto nov center. Na palestinskih ozemljih delujejo centri na Zahodnem bregu, načrtujemo pa tudi odprtje takšnega centra v Gazi, v upanju, da bodo takrat razmere to omogočale.

Sapir College je tudi eden od partnerjev MMEP-a. Kako sodeluje v programu?

Kot profesorica/predavateljica na univerzi se trudim, da moji študenje ne ostanejo le teoretiki, temveč postanejo angažirani in se preizkusijo tudi v praksi. Pri enem od mojih predmetov so študentje dolžni opraviti delo v skupnosti. Pri ustanavljanju novega centra v Sderotu so bili zelo dejavni. Hodili so po terenu od vrat do vrat, da so spoznali prebivalce lokalne skupnosti, opravili so pregled skupnosti, da bi se z njo seznanili. Ker je odpiranje centra povezano s sredstvi, center fizično še ni postavljen in nima svojega središča. Kljub temu pa na terenu že deluje socialna delavka, za katero imamo sredstva. V Sderotu, mestu, ki je oddaljeno 2 km od Gaze, je organizirano popravilo/renoviranje stavb, blokov s poškodovanimi okni, obstreljevanih z raketami kasam¹ iz Gaze. Socialna delavka pomaga skupnosti ugotoviti, kdo je odgovoren za popravilo škode, in zagotoviti, da škoda ne bo odpravljena na račun prebivalcev. Socialna delavka prihaja v Sderot dvakrat na teden in hodi po domovih. Torej ne čakamo, da pomoči potrebni pridejo k nam, temveč pomoč prihaja k skupnosti na dom. Tako lahko delujemo tudi brez fizičnega centra, čeprav upam, da ga bomo lahko odprli v enem letu. Prvo delo pa so opravili študentje.

Sapir College obiskujejo tudi arabski študenti in študentke. Kako se spoprijemate s konflikti in vsakodnevnem življenju? Kakšna je dinamika v odnosih?

Sapir College je šola, ki je namenjena vsem prebivalcem Izraela. Na naši šoli vsak dan delajo in študirajo skupaj Judje in Arabci. Toda to še ni dovolj – kljub temu opažamo

ločevanje med njimi. Verjetneje je, da se bodo Judje družili z Judi in Arabci z Arabci. Zaradi spoznanja, da bi morala akademska sfera premostiti to razklanost, sem pri predmetu skupnostno načrtovanje organizirala različne projekte, da bi skupini povezala. Tako so npr. študentje in študentke obeh skupin skupaj s študentsko organizacijo organizirali »kulturni dan«: na njem so se predstavile različne kulturne skupine, ki živijo v Izraelu, in pokazale, kdo so in s katerimi temami se spoprijemajo v vsakodnevnem življenju v svojih skupnostih. Nenadoma so se marginalizirane skupnosti znašle v središču pozornosti! Bilo je neverjetno – in z veliko glasbe, plesa, hrane, veselja ...

Pri predmetu skupnostno načrtovanje smo organizirali tudi nekajdnevna skupna bivanja za judovske in arabske študentke in študente. Tudi to je pripomoglo k oblikovanju nove vrste dialoga med študenti obeh skupin, saj se arabska skupnost, ki biva v Izraelu, pogosto čuti bližje palestinski skupnosti. Z vzpostavljanjem struktur, ki spodbujajo dialog, ukinjamo tako meje znotraj izraelske družbe kot tudi meje med judovskimi in arabskimi študenti.

Pred letom in pol ste s skupino študentk obiskali Slovenijo. Na študijskem obisku ste bili na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani. Skupina je bila mešana. Lahko poveste več o tem?

Oddelek za socialno delo na Sapir Collegeu je prvi oddelek za socialno delo v Izraelu, ki je razvil program mednarodno socialno delo. Prva skupina študentov in študentk s profesorico je odšla v Etiopijo, druga skupina pa bi morala preživeti mesec dni v Jordaniji. Vojna v Gazi je onemogočila naš obisk v Jordaniji, zato smo se odločili, da obiščemo Fakulteto za socialno delo v Sloveniji.

Našo skupino so sestavljale tri Judinje in ena arabska študentka. Preden smo skupaj obiskale Slovenijo, se je skupina ukvarjala predvsem z vprašanji identitete, ki jih je spodbudila še posebej vojna v Gazi. Kot delegacija, ki jo je Sapir College iz Države Izrael poslal v drugo državo, smo bile predstavnice tako šole kot države. Ob tem je bilo vprašanje identitete eno

¹ Rakete kasam (Qassam) je razvila vojska Hamasa. Ime je danes v splošni uporabi za vse oblike raket, s katerimi Palestinci obstreljujejo izraelska območja.

osrednjih vprašanj. Naša arabska študentka je na primer izrazila občutje, da bo v Sloveniji s težavo predstavljala državo, katere vlada se je odločila za napad na Gazo.

Naš desetdnevni obisk v Sloveniji se je zgodil ravno v času, ko v Izraelu praznujemo dan spomina na holokavst, dan spomina na vojake Izraela, izraelski dan neodvisnosti. V Sloveniji smo po naključju srečali žensko, ki je preživela holokavst, in srečanje je pozneje sprožilo burno razpravo o trpljenju obeh narodov – Judov in Arabcev. Razprava bi lahko povzročila verigo konfliktov, vendar so prav moje intervencije pripomogle k temu, da so študentke lahko uporabile osnovne spretnosti in vrednote poklica socialnega dela – sočutje, upoštevanje drugega, pozorno poslušanje in razumevanje itd. Kot smo pozneje ugotavljale s študentkami, so bili prav takšni pogovori, v varnem okolju, daleč stran od doma, med najpomembnejšimi vidiki in rezultati našega skupnega potovanja.

Rodili ste se v ZDA , zdaj pa živite v majhnem izraelskem mestu Arad, za katero pravijo, da nima več kot tri restavracije. Kako ste občutili ta prehod?

Že pri petnajstih letih sem vedela, da želim živeti v Izraelu. Izrael je mlada država in že od mladih let sem čutila, da bi lahko imela priložnost za vpliv na državo in njeno razvijanje. Pri devetnajstih letih sem obiskala Izrael in Masado. Ko sem se s hriba razgledala po puščavi, ki me je obdajala, sem vedela, da bo to kraj, kjer bom živela, in dve leti pozneje sem se preselila v Arad – majhno mesto sredi izraelske puščave, ki ima le 23.000 prebivalcev. Puščava na človeka vpliva tako, da ostane zbranih misli, osredotočen na tisto, kar je pomembno, in na to, kakšna oseba bi lahko postal. V puščavi je le malo »motenj«, zato mi je pomagala, da sem ostala osredotočena le na bistveno.

Maja Kutin, Ana Marija Sobočan

Zapisala: Maja Kutin

Prevedla: Ana Marija Sobočan